

HISTORICITA NAJSTARŠÍCH SLOVENSÝCH PRAMEŇOV

Elena Šubjaková

Veľký počet zachovaných historických prameňov jednoznačne ukazuje, že staroslovenská Morava bola v čase svojej existencie významným štátnym útvarom, ktorý bol predmetom mocenských aspirácií najvýznamnejších mocností, a tým aj objektom záujmu súvekých kronikárov.¹ Významný slavista F. Dvorník svojim rozsiahlym výskumom preukázal, že slovanský svet nebol iba bezvýznamnou perifériou na okraji vtedajšej civilizácie, ale mal aktívnu úlohu v mocenských zápasoch onej doby a významným spôsobom prispel k ďalšiemu kultúrnemu rozvoju Európy.²

Prvé slovenské literárne pramene *Život Konštantína* (r. 869) a *Život Metoda* (r. 885) opisujú životné cesty bratov zo Solúna. Vznikli na počesť prvých duchovných otcov nášho národa. Od počiatku sa slávila pamiatka sv. Cyrila v deň jeho zosnutia – 14. februára a podobne i sv. Metoda 6. apríla.³ Preto i nadpis každého *Života* začína dátumom svätcovho skonu. Obe diela vznikli na našom území a ich autormi sú Slováci sv. Kliment a sv. Gorazd. Aj preto sú **najcennejším pôvodným slovenským dielom** z obdobia Rastislavovej a Svätoplukovej ríše. Protografy, čiže pôvodné texty, napísané hlaholikou na území historického Slovenska sa nám **nezachovali**. Poznáme ich až z neskorších opisov zapísaných cyrilikou u južných a východných Slovanov. Najstarší doposiaľ známy odpis *Život Konštantína* pochádza z 15. stor. a *Život Metoda* z 12. stor.

Obe predstavujú **vynikajúce umelecké prózy**, ale aj najdôležitejšie a **historicky spoľahlivé pramene Slovákov**. Podľa slovinského jezuitu F. Grivca sú **najdôležitejším prameňom** histórie a teológie **sv. Cyrila a Metoda**, veľkej historickej hodnovernosti a veľkej literárnej ceny. No zároveň ich možno započítať medzi **najzávažnejšie dokumenty starých kresťanských písomností**.⁴ Pravdivosť historických údajov oboch *Životov* je potvrdená inými historickými prameňmi tej doby.⁵ Svetoznami moravský slavista a byzantinológ **František Dvorník** overil jednotlivé údaje týchto prameňov a jeho výskum spoľahlivo preukázal **úplnú vecnú presnosť** staroslovenských *Životov* a ich **vysokú historickú hodnovernosť**. Poukázal aj na to, že staroslovenské pramene sú natoľko spoľahlivé, že môžu doplniť aj dnešné znalosti o Byzancii.⁶

Nie sú to totiž hagiografie v obvyklom zmysle slova, lebo nerozvíjajú naplno typické hagiografické črty, práve naopak pridrižujú sa konkrétnych faktov a udalostí z reálneho života. Nešlo v nich o patetickú oslavu svätcov, ale o **nekompromisnú obranu** ich diela – **slovenskej bohoslužby**. Sú vôbec prvou slovanskou **literatúrou faktu**. **ŽK** je literatúra faktu písaná metódou lyrizovanej prózy a **ŽM** je napísaná metódou kritického realizmu.⁷

Život Konštantína bol koncipovaný so zreteľom na širšie politické súvislosti a diplomatické, kultúrne a náboženské vzťahy v **európskom kontexte**. Naproti tomu *Život Metoda* je viac zameraný na **slovenské vnútropolitické** pomery z čias panovania kráľa Svätopluka. Autori oboch poznali a aj použili diplomatický listinný materiál, pričom v **ŽM** bol využitý vo väčšej miere ako pri **ŽK**. Vďaka tomu popri cenných a vierohodných biografických údajoch máme tu zachytený i diplomatické pramene vo vzťahu k Metodovi, ktorý vznikol z písomných Metodových a Svätoplukových stykov s pápežskou kúriou. Hoci sa oba *Životy* obsahom vzájomne dopĺňajú, sú medzi nimi podstatné štylistické rozdiely, podľa ktorých je zrejmé, že životopisy napísali dvaja autori.

ŽIVOT KONŠTANTÍNA

Autorom *Život Konštantína* bol **Kliment Slovenský**, aj keď je isté, že viaceré fakty z rodinného prostredia a rannej mladosti Konštantína mohol sprostredkovať iba jeho vlastný brat Metod. Kliment, ktorý napísal **ŽK** vznešeným rétorickým štýlom, podáva udalosti v biografickom slede a popri tom rozoberá i viaceré filozoficko-teologické otázky. Poukazuje na výnimočnú **osobnosť Konštantína Filozofa**, najmä jeho učenosť a vyzdvihuje zásluhy Filozofa na formovaní a presadzovaní slovenskej duchovnej i písomnej kultúry.

Na rozdiel od **ŽM** je **ŽK** obsiahlejší, obohatený filozofickou a teologickou náukou, rétoricky i štylisticky vyšperkovaný. Autor sa tu sústreďuje najmä na Konštantínovu činnosť ešte pred príchodom k Slovákom a tiež na jeho obhajobu slovenského liturgického jazyka v Benátkach. Filozof tu neohrozene vystupuje na

¹ Porovnaj Marsina Richard: *Metodov boj*. Obzor, Bratislava 1985, s. 11

² Porovnaj Dvorník František: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad, Praha 1970, s. 9 -10

³ Najstarší kalendárny zápis pamiatky na sv. Cyrila i na sv. Metoda sa nachádza v hlaholskom Assemanovom evanjeliári z 10. - 11. stor.

⁴ Grivec František: *Preklady staroslovenských životopisov Konštantína a Metoda*, AAV - XIII - 1937, Lubľana 1937, preklad z lat. M. Slaninka

⁵ Stanislav Ján: *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách*, MS Martin 1950, s. 218

⁶ Porovnaj Dvorník František: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad, Praha 1970, s. 9 -10

⁷ Pauliny E., Ondruš Š.: *Život a dielo Metoda prvoučitela národa slovienskeho*, Tatran, Bratislava 1985, s. 47

obranu slovenskej písomnej kultúry a bohoslužobného jazyka **proti trojjazyčníkom**, ktorí uznávali za liturgický jazyk iba hebrejčinu, gréčtinu a latinčinu. Boj proti trojjazyčnej heréze sa spomína vo všetkých, čo i len trochu naračných textoch 9. stor. a javí sa tak ako najpodstatnejšia časť obhajoby cyrilo-metodského diela.

ŽIVOT METODA

Život Metoda, ktorý bol napísaný o 16 rokov neskôr, nadväzoval na ŽK, no v porovnaní s ním je kratší, epickejší, štylisticky jednoduchší a vecnejší. Autor sa tu najpodrobnejšie zaoberá Metodovou činnosťou u Slovákov, najmä jeho zápasom o staroslovenskú liturgiu a zavedenie samostatnej cirkevnej provincie. Vystihuje politický charakter útokov franských kňazov a vykresľuje dobové spoločenské ovzdušie. Autor tu venuje dosť miesta aj Metodovým posledným dňom a jeho pohrebu.

ŽM obsahuje teologický vieroučný úvod, ktorý sa vymyká debovej línii, no predstavuje ideovú zhodu s Metodovým nomokánonom. Ako primárny prameň k slovenským dejinám ho možno pokladať aj za **príručku**, zdôvodňujúcu nielen **právo na slovenský liturgický jazyk**, ale aj Metodovo **diplomatické úsilie** na cirkevnom poli o nezávislosť od panovníka i od cudzieho episkopátu.

Život Metoda bol napísaný krátko po Metodovej smrti v roku 885 na slovenskej pôde a ešte pred likvidáciou hlaholskej Devínskej akadémie. Za **autora** tohto významného a hodnoverného historického prameňa sa dnes všeobecne pokladá sv. **Gorazd**. Ako prvý túto tézu vyslovil už zakladateľ vedeckej slavistiky Pavol J. Šafárik. Autorstvo sa mu dnes pripisuje z filologického, literárnovedného i historicko-geografického hľadiska.⁸

Podľa tradície Cirkvi životopisy miestnych svätcov spravidla písal najvyšší miestny cirkevný hodnostár, čo možno doložiť aj konkrétnymi príkladmi. Päťkostolský biskup Maurus v 11. stor. napísal *Život Andreja Svorada*, ochridský arcibiskup Teofylakt v 12. storočí napísal *Život Klimentov*, ktorý v 13. storočí prepracoval arcibiskup Chomatian do kratšej verzie.⁹ To nás oprávňuje pokladať za autora ŽM priameho Metodovho nástupcu **arcibiskupa Gorazda**, ktorý mal prednostné právo i povinnosť zostavovať liturgické texty. Medzi ne istým spôsobom patril aj hagiografický spis.

Gorazd sa tu o sebe zmieňuje zo skromnosti v tretej osobe. Rastislava nazýva „kniežaťom slovenským“, a zároveň sa v úvode druhej kapitoly **identifikuje s národom**, ku ktorému bratia zo Solúna prišli, keď píše: „za našich čias **pre národ náš**, o ktorý sa nebol nikto nikdy postaral, k dobrému dielu vzbudil **našho učiteľa, blahoslaveného Metoda**“. Gorazd nám zanechal aj cenný doklad o tom, ako sme v tom čase nazývali sami seba, keď národ, ktorý vysielal posolstvo do Carihradu, uvádza menom „**my Sloveni**“.

V prospech Gorazdovho autorstva hovorí tiež fakt, že všetky známe rukopisy *Života Metodovho* sú ruskej redakcie, čiže ich odpisy boli urobené v oblasti východných Slovanov. V bulharskom prostredí bol text zrejme neznámy, čo by sa iste nestalo, ak by jeho autorom bol Kliment Ochridský, ako tvrdia mnohí bulharskí odborníci.¹⁰

K **výkvetom staroslovenskej literatúry** 9. storočia osobitne patrí *Pochvala Cyrilovi a Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi* od biskupa Klimenta Slovenského. Sú svedectvom **vysokej kultúry** ich autora i spoločenského prostredia, v ktorom takéto poetické diela mohli vzniknúť. Z čara a poézie týchto hymnických skladieb možno vybadať **vyspelosť slovenského jazyka** a slovesnosti našich priamych predkov spred viac ako 1100 rokov.¹¹

K prameňom zásadného charakteru patrí tiež Naumov apologetický traktát "**O písmeňach**", v ktorom sa postavil na obranu „slovenského písma“, vytvoreného Konštantínom Filozofom, a ktoré je dnes známe ako hlaholika. V tomto spise, ktorý bol pôvodne napísaný v hlaholike, Naum vyzdvihuje *slovenské písmo* nad gréckym vo viacerých aspektoch, poukazuje na princípy jeho vzniku a podáva ho **očami priameho svedka**. Je to jediný prameň, ktorý zaznamenáva presný rok vzniku tohto nového ortografického systému – rok **863**. Analýza Naumovho spisu nás vovádza hlbšie aj do problematiky vzniku cyriliky. Ide o **najdôležitejší prameň slovanského písomníctva vôbec**.

Veľkolepo zhodnotil naše prvé staroslovenské pramene český slavista Radoslav Večerka: "*Oba Životy predstavujú prvoradý historický prameň, ktorého historická hodnovernosť, najmä pre veľkomoravské dejiny druhej polovice 9. stor., sa znovu a znovu potvrdzuje. Nie sú však len pasívnym odrazom svojej doby, mŕtvym dokumentom o jej politickom a kultúrnom vrení a ideologickom zápelení, ale samy sú aktívnym článkom a nástrojom tohto diania. Vznikli ako prostriedok aktuálnej propagácie a obhajoby staroslovenskej knižnej vzdelanosti. A práve toto jasné a zaujaté ideové zacielenie spolu s kultivovaným štýlovým majstrovstvom a výrazovou vytríbenosťou ich povznáša na jedny z najznamenitejších výtvorov stredovekého písomníctva slovanského a európskeho vôbec.*"¹²

⁸ Pauliny E., Ondruš Š.: *Život a dielo Metoda prvoučiteľa národa Slovienskeho*, Tatran, Bratislava 1985, s. 50

⁹ Porovnaj Andrej Škoviera: *Svätí Sedmopočetníci*, Slav. ústav Jána Štanislava SAV, Bratislava 2011, s. 133 a 135

¹⁰ Tamže, s. 108

¹¹ Porovnaj: Stanislav Ján, *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách*, MS Martin 1950, s. 217

¹² Radoslav Večerka, *Staroslovenská etapa českého písomníctví*, NLN Brno 2010, s. 72

PRVÉ HISTORCKÉ PRAMENE SLOVÁKOV

Najstaršie slovenské písomné správy o histórii Slovákov boli napísané v 9. stor. hlaholikou - prvým slovenským písmom, a to **Život Konštantínov** – ŽK, **Život Metodov** – ŽM, **Pochvalné slovo Cyrilovi Filozofovi** od Klimenta Slov. – PCF, **Pochvala Cyrilovi a Metodovi** od Klimenta Slov. – PCM a čiastočne **Život Klimenta** – ŽKL.

Všetky, okrem ŽKL, boli napísané ešte za čias života sv. Metoda, príp. krátko po jeho smrti, a sú to naše najpôvodnejšie staroslovenské pramene cyrilometodskej histórie. ŽKL vo svojej najstaršej staroslovenskej forme, ktorá sa však nezachovala, bol napísaný podľa priameho rozprávania sv. Klimenta Slovenského a sv. Nauma. Asi po 200 rokoch, v 12. stor. ho prepracoval a doplnil biskup Teofylakt v gréckom jazyku. Dnes ho poznáme pod názvom **Bulharská legenda** – BL. Neskôr vznikli viaceré krátke životopisy ako napr. **Ochridská legenda** – OL, alebo pochvalné slová o Klimentovi a Naumovi, kde pôvodné texty sú miestami už veľmi skreslené. No po kritickej úvahe, môžu byť tiež zdrojom istých informácií. Samostatnou kapitolou staroslovenského písomníctva je apologetický spis **O písmenách**, ktorého autorom je sv. Naum a ako jediný pojednáva o vzniku prvých slovenských písmen.

ODBORNÍCI O TÝCHTO PRAMEŇOCH HOVORIA:

(zvýraznenia urobila E. Šubjaková)

Grivec František, slavista, jezuita, Slovinec

Staroslovenské životopisy Konštantína (Cyrila) a Metoda, ktoré sa tiež nazývajú *Panónske legendy*, sú nielen **najdôležitejším prameňom** histórie a teológie **sv. Cyrila a Metoda**, veľkej historickej hodnovernosti a veľkej literárnej ceny, ale môžu sa započítať medzi **najzávažnejšie dokumenty starých kresťanských písomností**. Pre veľkú historickú hodnovernosť sa aj teraz radšej používa termín *Životy*, lebo dnešný termín a zmysel slova legendy prináša pochybnosti i historickej hodnote. Bez akýchkoľvek pochyb sa už prijíma, že tieto *Životy* boli napísané koncom 9. stor. (870 a 886).¹³

František Dvorník, slavista, byzantinológ, Moravák

Svetovo uznávaný moravský slavista a byzantinológ **František Dvorník** overil jednotlivé údaje staroslovenských prameňov *Život Konštantína* (ŽK) a *Život Metoda* (ŽM) a zhodnotil ich spoľahlivosť ako celku. Dvorník venoval svoju pozornosť najmä byzantskej časti *Životov* oboch bratov a zhromaždil obrovské množstvo byzantských i orientálnych prameňov hagiografických, naratívnych i diplomatických, právnych i teologických aj cestopisných. Zvlášť podrobne rozobral úlohu cirkevných misií v rámci byzantskej diplomacie. Jeho výskum spoľahlivo preukázal **úplnú vecnú presnosť** staroslovenských **Životov** a ich **vysokú historickú hodnovernosť**. Dokonca ukázal, že staroslovenské pramene môžu doplniť aj dnešné znalosti o Byzancii. Dvorník poukázal aj na to, že slovanský svet nebol iba bezvýznamnou perifériou na okraji vtedajšej civilizácie, ale že mal aktívnu úlohu v mocenských zápasoch onej doby a významným spôsobom prispel k ďalšiemu kultúrnemu rozvoju Európy.¹⁴

Ján Stanislav, jazykovedec, slavista

Život Konštantína a *Život Metoda* zobrazujú nielen životy oboch slovanských apoštolov, ale celé kultúrne, politické a cirkevné pozadie, na ktorom rástlo ich dielo. Pravdivosť historických údajov oboch *Životov* sa potvrdzuje inými historickými prameňmi tej doby.¹⁵

Život Konštantína vznikol krátko po smrti Konštantína-Cyrila v roku 869. Autorom je sv. Kliment, jeden z jeho popredných slovenských žiakov. Je napísaný vznešeným rétorickým štýlom. Udalosti tu podáva v biografickom slede a popri tom rozoberá i viaceré filozoficko-teologické otázky. Cieľom autora bolo poukázať na **výnimočnú osobnosť** Konštantína **Filozofa**, jeho obhajobu slovenského liturgického jazyka a celkovo vyzdvihnúť zásluhy Filozofa na **formovaní slovenskej duchovnej i písomnej kultúry**. Unikátne sú fakty z rodinného prostredia a rannej mladosti Konštantína, ktoré mohol sprostredkovať iba jeho vlastný brat Metod.

"Ani jeden zo zachovaných rukopisov nepredstavuje znenie v pôvodnej redakcii jazykom staroslovienskym; ich jazykové znenie je obmeňované podľa krajín, v ktorých boli prepísané (Srbsko, Bulharsko, Rusko), ale stopy pôvodného jazyka sú všade z nich dobre znateľné."¹⁶

"Osobitne **Pochvala Cyrilovi a Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi** tiež **Služby Cyrilovi, resp. Metodovi ... patria k výkvetom literatúry 9. storočia na Veľkej Morave a v Panónii. Sú svedectvom vysokej kultúry ich autora i spoločenského prostredia, v ktorom takéto poetické diela mohli vzniknúť. Vysoká materiálna kultúra na celom starom slovenskom území, objavená archeológmi, tento obraz dokresľuje.**"¹⁷

¹³ Grivec František: Preklady staroslovenských životopisov Konštantína a Metoda, AAV - XIII - 1937, Lubľana 1937, preklad z lat. M. Slaninka

¹⁴ Porovnaj Dvorník František: Byzantské misie u Slovanů. Vyšehrad, Praha 1970, s. 9 -10

¹⁵ Stanislav Ján: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách, MS Martin 1950, s. 218

¹⁶ Tamže, s. 220

¹⁷ Stanislav Ján: Starosloviensky jazyk 1, SPN, Bratislava 1978, s. 222

Z Pochvalného slova možno vybadať, koľkú úctu prechovávali k nim ich slovenskí žiaci, a nielen žiaci, ale bez pochybností aj ich ostatní ctiteľia. Skrze tieto texty možno nahliadnuť do dávnych čias spred tisíc rokov a byť účastný atmosféry a ducha tej doby. Dnešný človek sotva nájde krajších a výstižnejších slov, ktorými by uctil pamiatku zakladateľov slovenskej kultúry Cyrila a Metoda. Najkrajšie možno preto hovoriť o Cyrilovi a Metodovi slovami napísanými pred tisíc rokmi, slovami ich prvých ctiteľov. Možno vidieť, koľko je v týchto hymnických skladbách čara a poézie. A vybadať tiež **vypelost' slovenského jazyka** a slovesnosti našich priamych predkov pred 1100 rokmi.¹⁸

Eugen Pauliny a Šimon Ondruš, jazykovedci, slavisti:

"Život Konštantína a Život Metoda sú **prvou** slovanskou literatúrou faktu. ŽK je literatúra faktu písaná metódou **lyrizovanej prózy**. ŽM je literatúra faktu písaná metódou **kritického realizmu**."... "Kliment je autorom ŽK, ktorý sa lyrizmom a ornamentálnosťou značne zhoduje so staršími slovanskými textami, ktorých Klimentovo autorstvo je nepochybné. P. J. Šafárik pripisoval autorstvo ŽM Gorazdovi."¹⁹

"Obsahovo a štýlovo sa text ŽM skladá z dvoch podstatne odlišných častí. Úvodná časť, I. kapitola a začiatok II. kapitoly, celkovo viacej ako štvrtina celého textu, je **teologický traktát** o božskej Trojici, stvorení sveta a človeka, o jeho prvom hriechu a páde, o najvýznamnejších postavách Starého zákona, o hlavných postavách Nového zákona a **prvých šiestich cirkevných konciloch**... Druhá časť od kapitoly II. až do konca má povahu **realisticky napísaného životopisu** Metoda od mladosti v Solúne až po jeho smrť 6. apríla 885. Autor druhej časti dobre poznal latinské a grécke diela svojich čias, Konštantínovo aj Metodovo dielo, ale aj korešpondenciu moravského a panónskeho dvora s Rómom aj s Byzanciou, pričom sám osobne mal bohaté skúsenosti z politického a cirkevného života Veľkej Moravy a Panónie."²⁰

Najstarší text **Život Metoda** pochádza "z 12. stor. a je zachovaný v pergamenovom kódexe Uspenského chrámu v Moskve (pod č. 175 (18), dnes v štátnom historickom múzeu v Moskve pod č. 1063.) ...Okrem Uspenského prepisu z 12. stor. je doteraz známym ďalších 14 prepisov z 15. - 18. stor. Všetky sú z východoslovanského (ruská redakcia) jazykového územia.²¹... **Život Konštantína**, celkovo okolo 50 prepisov z 15. stor., má redakcie južnoslovanské (bulharské, srbské, rumunské) aj východoslovanské, resp. ruské."²²

Peter Ratkoš, historik

Primárnym prameňom naračného charakteru sú **Život Konštantína** (ŽK z roku 869) a **Život Metoda** (ŽM z roku 885), ktoré tvorili základ pre ďalšie odvodené naračné aj bohoslužobné texty. "Najúplnejšiu textovú kritiku ŽK a ŽM uskutočnil český slavista F. Dvorník... Už Dvorník poukázal na **veľký počet hagiografických** (t.j. zázrakových) udalostí v ŽK. ... V diele prevládajú **biografické údaje** o Konštantínovi-Cyriľovi ako byzantskom vzdelancovi (z ciest k Arabom a Kozárom) a učiteľovi Slovienov. ... Starosloviensky ŽK možno pokladať za primárny prameň aj preto, lebo na redakcii sa **osobne zúčastnil aj Metod**. ŽK okrem cenných historických údajov obsahuje vo výňatkoch nábožensko-polemické dišputy, zamerané proti monoteistickým náboženstvám neuznávajúcim učenie o Božej Trojici (islam a židovstvo), a na obranu slovanského liturgického jazyka (Benátky 867)."²³

"ŽM zostavený Metodovými žiakmi pred ich vyhnaním z Veľkej Moravy obsahuje jedinú hagiografickú zložku (Metodovu predpoveď vlastnej smrti). Zostavovatelia (azda Gorazd, Naum a Kliment) poznali a použili listinný materiál vo väčšej miere než pri ŽK, preto sa v ŽM popri cenných a **vierohodných biografických údajoch** vo vzťahu k Metodovi ponúka konfrontácia s listinným materiálom, ktorý vznikol z písomných Metodových a Svätoplukových stykov s pápežskou kúriou, a ktorý objasňuje aj vzťah Wichinga a Metoda. Na **cirkevno-právne vzdelanie** zostavovateľa poukazuje úvod ŽM, v ktorom sa charakterizuje šesť cirkevných koncilov, rovnako uznávaných východnou aj západnou cirkvou, čiže ani prvý koncil v Carihrade z rokov 869 - 870, ani druhý koncil z roku 879 sa vtedy ešte neuznávali za celocirkevné koncily. **ŽM** ako primárny prameň k dejinám Veľkej Moravy možno pokladať aj za **príručku, zdôvodňujúcu nielen právo na slovanský liturgický jazyk**, ale aj úsilie o Metodovu nezávislosť od panovníka Veľkej Moravy i od bavorského episkopátu."²⁴

"V Chrabrovom traktáte "**O písmenách**" sa historickým vývinom gréckeho písma i prekladov starozákonnej časti Biblie (Akvilas, Symachos, Septuaginta) **zdôvodňuje právo na jestvovanie hlaholského písma** pred "cyrilikou" z preslavskeho učilišťa v Bulharsku. Z poznámky o "trojjazyčníkoch" však vyplýva, že archetyp mohol vzniknúť ešte počas sporov členov slovienskeho učilišťa s franským klérom na Veľkej Morave. V spise je vznik hlaholského písma na rozdiel od iných staroslovienskych pamiatok datovaný **antiochijskou érou** (t.j. 5 500 rokov od stvorenia sveta do narodenia Krista), z čoho vyplýva rok **863** (6363 - 5500), čo je v súlade aj s datovaním tohto spisu podľa vlády panovníkov (cisár Michal: 857-867; Boris:852-889; Rastislav: 846-870; Kocel: 861-873). Z toho prichádzajú do úvahy roky 861 - 867, čiže datovanie podľa carihradskej (5508 rokov pred n.l.) alebo alexandrijskej éry (5492 rokov pred n.l.) nie sú opodstatnené. Touto chronologizáciou sa **Chrabrov spis** stáva **primárnym prameňom** aj ku vzniku **písomnej vzdelanosti veľkomoravských Slovanov**."²⁵

¹⁸ Porovnaj: Stanislav Ján, Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách, MS Martin 1950, s. 217

¹⁹ Pauliny E., Ondruš Š.: Život a dielo Metoda prvoučiteľa národa slovienskeho, Tatran, Bratislava 1985, s. 47

²⁰ Tamže, s. 45

²¹ Tamže, s. 44

²² Tamže, s. 49

²³ Ratkoš Peter: Slovensko v dobe veľkomoravskej. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1988, s. 133

²⁴ Tamže, s. 134

²⁵ Tamže, s. 133

K. Habovštiaková a E. Krošláková, jazykovedkyne:

„Text *Života Metoda* je konkrétnejší, obsahuje oveľa viac historických údajov a záznamov ako *Život Konštantína*. Z kompozičného hľadiska je jednoduchší, epickejší, bez množstva ornamentálnych metafor a prirovnaní. V *Živote Metoda* sú zaznamenané mnohé udalosti z jeho pôsobenia na Veľkej Morave; **najmä tie, ktoré odrážali jeho zápas o zavedenie slovienskeho jazyka do liturgie**. Pozoruhodné sú napríklad konkrétne údaje o Metodovom uväznení (IX. kap.), o Metodovej prekladateľskej práci (XV. kap.), zmienka o vzťahu pápeža k Metodovej činnosti (VI., VIII., XII. kap.), o postoji Svätopluka k Metodovi a slovienskej liturgii (IX., X., XI. kap.), o ustanovení Gorazda za Metodovho nástupcu (XVII. kap.), o dátume smrti a pohrebe Metoda (XVII. kap.). Autor sa sústredil na opis udalostí iba v rozpätí rokov 869—885, t.j. od Konštantínovej smrti po Metodovu smrť.“²⁶

Radoslav Večerka, slavista, Moravák

ŽM obsahuje teologický vieroučný úvod, ktorý sa vymyká dejovej línii, no predstavuje ideovú zhodu s Metodovým nomokánonom. "*Oba Životy predstavujú prvoradý historický prameň, ktorého **historická hodnovernosť** najmä pre veľkomoravské dejiny druhej polovice 9. stor. sa znovu a znovu **potvrďuje**. Nie sú však len pasívnym odrazom svojej doby, mŕtvym dokumentom o jej politickom a kultúrnom vrení a ideologickom zápolení, ale samy sú aktívnym článkom, nástrojom tohto diania. Vznikli ako prostriedok aktuálnej propagácie a obhajoby staroslovenskej knižnej vzdelanosti. A práve toto jasné a zaujaté ideové zacielenie spolu s **kultivovaným štýlovým majstrovstvom** a výrazovou vytríbenosťou ich povznáša na jedny z **najznamenitejších výtvorov stredovekého písomníctva slovanského a európskeho** vôbec.*"²⁷

²⁶ K. Habovštiaková a E. Krošláková, *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov*, Bratislava 1993, s. 118

²⁷ Radoslav Večerka, *Staroslovenská etapa českého písomníctví*, NLN Brno 2010, s. 72